

DEĞERLER EĞİTİMİ NEDİR? NASIL OLMALIDIR?

Eğitim Sen Yayınları
Mart 2015

EĞİTİM SEN

(Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası)

Adına Sahibi: Kamuran Karaca

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Mesut Fırat

Yazışma Adresi: Cinnah Cad. Willy Brandt Sk. No:13

Çankaya / ANKARA 06680

Tel: (0.312) 439 01 14 (pbx) Fax: (0.312) 439 01 18

E-posta: bilgi@egitimsen.org.tr Web: www.egitimsen.org.tr

Sayfa Düzeni/Kapak: Gülüzar Ünver

Baskı: Mattek Matbaacılık Basım Yayın Tanıtım Tic. San. Ltd. Şti.

Ağaç İşleri Sanayi Sitesi 1354 Cd. 1362 Sk. No:35 İvedik / Ankara

Tel: 0312 433 23 10

Eğitim Sen Yayınları
Mart 2015

DEĞERLER EĞİTİMİ NEDİR? NASIL OLMALIDIR?

Giriş

İnsanlar önce hayatta kalmayı, sonrasında hayatı hep daha iyi koşullara yaşamayı temel amaç edinmiştir. Bu amacı gerçekleştirebilmenin en etkili yolu, insanlığın elde ettiği başarıları, kazanımları ve değerleri yeni nesillere aktarabilmesiyle mümkündür.

Toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yapısının nasıl olacağını ya da olması gerektiğini belirleyen temel etken, benimsediği insan yetiştirme modelidir. Çocukların yetiştirilmesi konusunda benimsenen politika ve uygulamalar, toplumsal yapının nasıl olacağı/oluşturulacağı konusunda en temel belirleyici etkenlerin başında gelir.

Genel anlamda eğitim, toplumsal yaşam içinde bireyin tutum ve davranışlarını olumlu yönde değiştirmeyi ve geliştirmeyi amaçlayan süreçler bütünü olarak tanımlanır.

Herkes için daha iyi bir dünya oluşturma arayışı içinde eğitim sistemi, özünde herkes için geçerli pozitif değerleri barındıran ve eğitimin amaçlarını kazanım haline getiren bir yapıda olmalıdır. Bu amaçla insanlığın yarattığı, biriktirdiği ortak evrensel değerlerin öğretilmesi ve yeni nesillere aktarılmasında değerler eğitimi önemli ve belirleyici bir rol oynar.

Bireylerin, toplumların ve kültürlerin değerleri hakkında bilgi edinerek, onların tutum ve davranışlarını büyük ölçüde önceden kestirebilmek mümkündür. Değerler, insanların tutum ve davranışlarını etkiler; tutum ve davranışları belirleme, biçimlendirme ve yönlendirmede önemli rolü vardır.

.....

Değerler eğitimi nedir?

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından değerler eğitimi; “Çocukların ve gençlerin pozitif değerleri keşfedip geliştirmeleri ve kendi potansiyellerine göre ilerlemeleri için yürütülen eğitimsel gayretler” olarak tanımlanmaktadır. Kavram olarak “değer” ise, bireylerin objeleri, insanları, fikirleri, durumları ve hareketleri iyi-kötü, doğru-yanlış, istenen-istenmeyen ve bunun gibi yargıları oluşturan ilkeleri ifade eder.

Gerek eğitim-öğretim programları, gerekse ders kitapları aracılığıyla değerlerin öğretilmesi konusu, eğitim biliminin üzerinde ısrarla durulan konuları arasındadır. Eğitimin, toplumsal yaşam içinde evrensel, yerel ve kültürel değerler sistemini bireylere iletme noktasında önemli rol oynadığı bilinmektedir.

Eğitimin hedeflerinden birisi değer yaratmak, bir diğeri de yaratılan ve herkes tarafından kabul edilen değerleri davranış haline getiren bireyler yetiştirmektir. Bireylerin davranışları dolayı ya da dolaysız olarak değerler tarafından yönlendirilir. Çocukların doğruları öğrenmesi ve hangi davranışların başka insanlar tarafından kabul edilebilir olduğunu öğrenmesi için yardıma ihtiyaçları vardır. Değerler eğitimi bu aşamada öne çıkmaktadır.

Değerlerden bağımsız bir eğitim sistemi düşünmek mümkün değildir. Bu nedenle asıl soru “okullarda değerler eğitimi verilmeli mi?” değil; “okullar hangi değerleri, nasıl öğretmeli?” olmalıdır. Okulların öncelikli görevi kültür aktarımında öğretim programlarında açık olarak belirtilen veya belirtilmeyen değerleri öğretmek, öğrencileri belirlenen değerler doğrultusunda hayata hazırlamak,

çocukların kişisel gelişimine katkıda bulunmaktadır. Böylesi bir yaklaşım, çocuk ve gençlerin karakterini ve benlik algısını olumlu yönde etkiler. Bu yüzden bireyin belirli değerlerin farkına varması, yeni değerler üretmesi, benimsemesi ve içselleştirerek davranışları ile sergilemesi eğitim sisteminin öncelikli sorumluluk alanı olmak zorundadır.

Demokratik toplumlarda eğitim kurumları; sadece bilişsel amaçlara ulaşmak için değil, aynı zamanda insanı insan yapan bütün evrensel değerlerin, öğrencilere verildiği bir yapı olma anlayışına sahip olmak için de çaba sarf etmek zorundadır. Eğitim için en temel değerlerden arınarak tümüyle teknolojik ihtiyaçları karşılamaya çalışmak ya da yalnızca geleneksel ve alışlagelmiş değerlere tutunmak, bireylerde değer karmaşasına neden olacaktır. Eğitim, en azından iyi bir insan, iyi bir yaşam ve sağlıklı bir toplum oluşturmak yolunda gösterilen çabalar bütünü olarak görülmelidir.

Temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek; aile, toplum ve okulun başlıca görevleri arasındadır. Evrensel değerlere uygun yapılandırılmış değerler eğitim programlarının bireyin sosyal beceri, sosyal davranış, günlük hayatta ortaya çıkan toplumsal sorunların, demokratik değerler kazanımını, özgüven ve benlik saygısını anlamlı düzeyde artırdığını ortaya koymaktadır.

Çocukların sosyal gelişimlerinde oldukça önemli bir yere sahip olan; sosyal beceri, sosyal gelişim ve problem çözme becerilerini kazanmada kritik ve duyarlı oldukları dönem 5-6 yaş arasıdır. Sosyal gelişim özelliklerini kazanmış okul öncesi çağıdaki çocuklar, akademik ve kişilerarası ilişkilerde daha başarılı olmakta, ailesi, akranları ve öğretmenleri ile daha sağlıklı ilişkiler kurabilmektedir.

Değer kelimesi ahlaki inançları ve davranışları içerdiği gibi anlam olarak bu kelimenin birbirinden farklı iki yönü daha vardır. Bunlar kişisel tercihler ve kurallardır. Tercihler ve kurallar birbirine zıt anlamdadır. Tercihler kişisel olduğu için subjektif (tarafı), kurallar ise objektif olduğu için herkes için eşit düzeyde geçerlidir. Din ya da inanç alanı bireylerin kişisel tercih alanı olduğu için, okulda “dini değerler” eğitimi çocukların sağlıklı gelişimi ve pedagojik açıdan sorunludur. Tıpkı din eğitimi gibi, dini değerler eğitiminin de okul dışında, aile tarafından verilmesi gerekir.

Çocuklara ahlaki bilincin ne zaman ve nasıl kazandırılacağı, çocuğun bebeklikten itibaren sosyal, duygusal, bilişsel, dil ve özbakım becerilerindeki gelişmeleri bilmekle ilgilidir. Bütün bu süreçler göz ardı edilerek, 19. Milli Eğitim Şurasında tartışıldığı şekliyle “tek din, tek mezhep” üzerinden tüm topluma dayatılan zorunlu din dersleri gibi, dini değerler temel alınarak yapılacak bir değerler eğitimi anlayışı ile sağlıklı nesiller yetiştirmek mümkün değildir.

Evrensel özellik gösteren, farklılıklara duyarlı olan, doğrudan bilgilendirici ve çocukların davranışlarını olumlu

etkileyen değerler çocuklara öğretilmeli, farklı inançlara göre değişiklik gösteren değerlerin öğretilmesi ise ailelere bırakılmalıdır. Değerler eğitiminde çocuğun kendine güven duygusu en önemli noktalardan birisidir. Değerler eğitimi çocuğu korkutan değil, kendine güveni geliştirmeyi hedef alan bir içerikte yapılmalıdır.

Temel ve Demokratik Değerler

Değerler eğitiminde öne çıkarılması gereken temel anlayış, evrensel ölçekte kabul görmüş olan değerler olmalıdır. Temel değerler, toplumda başkalarıyla yaşamak için gerekli olan bireysel davranışları oluşturacak, bireyin kişiliğini, karakterini oluşturan evrensel değerler olarak bilinir. Temel değerlerin demokratik bir toplum içinde yaşamak ve sağlıklı ilişkiler kurmak için gerekli olan, hem bireye hem de topluma olumlu katkıları olan değerler olması gerekir.

Demokratik değerleri genel olarak insan haklarına saygı, eşitlik, özgürlük, çoğulculuk, hukuk devleti, sosyal devlet, şiddetten kaçınma, eleştirel düşünme ve düşünciyi ifade etme özgürlüğü şeklinde açıklamak mümkündür.

Demokratik siyasi bir sistemde eğitimin en önemli işlevi, çocuk yaşlardan başlayarak insan zihninde demokrasi düşüncesini geliştirerek, demokrasinin insanlar için bir düşünce, davranış ve yaşam biçimi haline getirilmesidir.

Demokratik eğitim, programları ve yöntemleri demokrasinin dayandığı temel ilkelere göre belirlenen, eğitim öğretim çalışmalarında, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde, eğitsel etkinliklerde öğrencinin birey olarak değerine ve bütünlüğüne, birlikte çalışmaya, karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı, kişiliğe değer ve önem veren eğitimidir. Ancak böyle bir eğitimle “demokratik yaşam biçimi” oluşturulabilir ve devamlılığı sağlanabilir. Çünkü böylesi bir eğitim, bağımsız, dünyaya bakışında sorgulayıcı, çözüm üretmeye yatkın, demokrasinin kuralları ile uygulamalarını bilen yurttaşların yetişmesini sağlar.

İnsan haklarına ve farklılıklara saygılı, doğayı ve çevreyi korumayı önemseyen, savaşa karşı barışı, egemenlerin düşmanlaştırma politikalarına karşı kardeşliği ve dayanışmayı savunan bireylerin yetiştirilmesinde değerler eğitiminin önemi yadsınamaz.

Değerler eğitimi nasıl verilmelidir?

Çocukların sosyal gelişimlerdeki eksikler, karşılaştıkları sosyal olay ya da durumlara karşı olumlu sosyal davranışı bilmemelerinden ya da olumlu davranışı sergilemek için yeterince deneyimlerinin olmamasından kaynaklanır. Değerler eğitimi sırasında karşılaşılan sorunları en aza indirmek için ilk yapılması gereken, etkili bir değerler eğitimi programı hazırlanmasıdır. Program oluşturulurken okulların, öğretmenlerin ve bilim insanlarının bu sürece mutlaka dahil edilmesi ve şu sorulara yanıt aranması gerekir;

- * Değerler eğitimi programı neyi içermeli?
- * Hangi değerler, nasıl öğretilmeli?
- * Değerler eğitiminde ailelerin ve öğretmenin rolü ne olmalı?
- * Okullarda nasıl uygulanmalı?

Birey açısından değerler eğitiminin gerekliliği, eğitimde bireyin bir bütün olarak ele alınması ihtiyacının doğal sonucudur. Bireyler birer makine ya da robot değildir. Onların zekası ve bedensel yetenekleri kadar değer veren, seven, nefret eden, kıskanan, tutku ile bağlanan vb. yönleri vardır. Bireylerin bu yönleri dikkate alınmadan eğitilmedikçe dengeli ve sağlıklı bir karakter oluşumundan bahsetmek mümkün değildir.

Değerler, çocuklardaki iyi tarafı ortaya çıkarmayı ve kişiliğini bütünüyle geliştirmeyi amaçlar. Sevgi, saygı, dürüstlük, dayanışma, paylaşma, mutluluk, sabır, cesaret ve sorumluluk gibi değerlerin okullarda doğru tarzda öğretilmesinin toplumsal yaşamda ortaya çıkan olumsuzlukları azaltan bir işlev görmesi kaçınılmazdır.

Derslerde değer eğitimi gerçekleştirilirken en çok kullanılacak yöntem ve teknikleri; tartışma temelli yaklaşım, öğrenci merkezli aktif öğrenme stratejileri, grup çalışması, drama, uygulamalı aktiviteler, öğrenciler tarafından yönetilen araştırmalar, eğitimsel oyunlar olarak sıralanabilir.

Derslerde grup çalışması şeklide yapılan etkinlikler sayesinde başta temel insanî değerler olmak üzere, insanlığın ortak evrensel değerlerini çocuklara benimsetmek ve bu

değerlerin çocukların karakter oluşumuna katkı sunması sağlanabilir. Örneğin, oyunların, sanatın, tartışmaların, bilmecelerin ve diğer birçok etkinliğin kullanımı bunu sağlayabilir. Çocukların ilgi ve yetenek alanları sınırlı olmadığından, belirli bir değeri onlara aktarmak eğitimde kullanılan yöntemlere göre değişebilir.

Üniversitelerin, eğitim fakültelerinin öğretmen yetiştiren bölümlerinde, değerler eğitimi bir ders olarak yer almamaktadır. Bu durum ileriki yaşamlarında geleceğin öğretmenleri olacak öğrencilerin, değer yargıları ve değerler eğitimi konularında yeterince eğitimsel bilgiye sahip olmamaları sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye’de değerler eğitiminin etkili bir biçimde gerçekleştirilebilmesi için;

- * Değerler eğitiminin, ailede başlayan ve bireyin yaşamının sonuna kadar devam eden bir süreç olmasından kaynaklı olarak; hangi eğitim kademesinde, hangi sınıfta ve ne boyutta verileceğinin öncelikle belirlenmesi gerekir.
- * Değer eğitimi sadece okullarda verilir ise öğrenciler evde ve okulda karşılaştıkları değerler arasında seçim yapmak zorunda kalacaklardır. Amaçları sadece okulun maddi ihtiyaçlarını gidermek olarak düşünülen okul-aile birliklerinde ve veli toplantılarında okullarda öğrencilere kazandırılmak istenilen değerler velilere anlatılmalıdır.
- * Değerler eğitimi sürecine velilere yönelik seminer, konferans gibi eğitsel faaliyetlerle değerler eğitiminin neden önemli olduğu anlatılmalıdır.

- * Üniversitelerin eğitim fakültelerinde, değerler eğitimi ile ilgili dersler verilmeli, öğretmenlerin bu konuda donanımlı olması sağlanmalıdır.
- * Milli Eğitim Bakanlığı, eğitim bilimciler, çocuk psikologları ve eğitim sendikaların önerilerini de dikkate alarak değerler eğitimiyle uyumlu öğretim programları hazırlanmalıdır.
- * Değerler eğitimi için demokratik, bilimsel ve evrensel olarak kabul görmüş yaklaşımlar benimsenmeli, herhangi bir din ya da inancı simgeleyen değerler temel alınmadan bütün inanç ve düşünce sistemlerinde aynı anlamı taşıyan değerler dikkate alınmalıdır.
- * Öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili bilgilerinin geliştirilmesi ve güncellenmesi için hizmet içi eğitime önem verilmeli ve bu konuda düzenli hizmet içi eğitimler yapılmalıdır.

Sonuç

Öğrencilerin eleştirel bir zihinsel yapı ile mi, yoksa kendilerine verilen bilgileri hiç sorgulamadan, aynen kabul ettikleri, tamamen ezbere dayalı bir eğitim anlayışı ile mi yetiştirilecekleri sorusu önemlidir. Hiçbir toplum birbirinin aynı ve tamamen aynı düşünen, aynı inancı paylaşan, aynı değerleri benimsemiş insanlardan oluşmadığına göre, tüm düşünce, inanç ve değerler karşısında tarafsız olması gereken bir devletin, sadece bir dinin ve mezhebin öğretilerini, inanç sisteminin benimsediği değerleri okullarda öğretmesi doğru değildir.

16

Türkiye’de büyük ölçüde “tek din, tek mezhep” anlayışının ve farklı kimliklere karşı önyargıları besleyen ve milliyetçilik temelinde yükselen resmi ideolojiyi besleyen bir değerler eğitiminin bilimsel olması ve sağlıklı sonuçlar vermesi mümkün değildir. Böylesi bir uygulama, hem çocukların sağlıklı gelişiminin, hem de eğitim sisteminde eşit, özgür ve bilimsel düşüncenin ilerlemesinin önündeki en önemli engeldir.

Değerler eğitiminin içeriği, evrensel düzeyde kabul görmüş, bilimsel ve demokratik kavramlarının karşıladığı evrensel değerler üzerinden belirlenmeli, tekçi, farklılıkları yok sayan, dışlayıcı ve ötekileştirici olmamalıdır.

Bütün toplumlar için esas olan demokratik, katılımcı, bilimsel, eşitlikçi ve adaletli bir kültür ve yaşam oluşturmaktır. Bunun yolu kamusal, demokratik, bilimsel, laik ve anadilinde eğitimden geçmektedir.

Demokratik ve bilimsel eğitimin yaygın olacağı toplumlar, gerçek anlamda eşit ve özgür bireylerin, özgür ve demokratik toplumların oluşumunu kolaylaştıracaktır.

EĞİTİM SEN

Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası

Cinnah Cad. Willy Brandt Sk. No:13

Çankaya / ANKARA 06680

Tel: (0.312) 439 01 14 (pbx) Fax: (0.312) 439 01 18

E-posta: bilgi@egitimsen.org.tr Web: www.egitimsen.org.tr